

ZÓLOMY LÁSZLÓ VISSZAEMLEKEZÉSEI

Közreadja: Litván György

Az alábbi visszaemlékezést Zólogy László 1989-ben írta, az akkoriban megjelent első 1956-os tárgyú cikkekre, interjúkra, emlékezésekre, elsősorban Szűcs Miklós „Ezredes voltam a vezérkarnál” (1989. Bp., Szabad Tér Kiadó) című könyvére reagálva. Úgy érezte, mint tanúnak és szakértőnek, kötelessége megszólalni. Még abban az évben átadta nekem a kéziratot elolvasásra, s engedélyt adott publikálására is. Erre azonban akkor mégsem került sor, mert a folyóiratszerkesztők túl hosszúnak találták az írást.

Most, amikor már kutatóintézzettel és megfelelő orgánnummal is rendelkezünk a forradalom történetének feldolgozására és vitás pontjainak tisztázására, kegyeleti s egyben tudományos kötelességünknek tartjuk közreadni ezt a jelentős, hiteles és rendkívül őszinte tanúvallomást. Különösen értékes ez a szókimondó, minden taktikai szempontot mellőző őszinte és igaz beszéd manapság, amikor ismét hódít az egykori események mai nézőpontú beállítása, ösztönös vagy tudatos megszépítése vagy eltorzítása. És talán fokozottan áll mindez éppen a hadsereg 1956-os szerepére és magatartására, amely – érthetően és köztudottan – egészében rendkívül ellentmondásos és ingadozó volt.

Zólogy László sem a hadsereg, sem saját egykori tevékenységét nem igyekszik utólag „megszépíteni”. Természetesen az ő visszaemlékezése sem lehet tökéletesen mentes a műfajjal együtt járó szubjektivitástól. De abban biztosak lehetünk, hogy mindent pontosan úgy írt le, ahogy emlékezete megőrizte. Írását éppen ezért minden változtatás és megjegyzés nélkül adjuk közre. A benne szereplő nevek legnagyobbbrészt közismertek, egy-két személy kilétét viszont mi sem tudtuk kideríteni.

A szerző személyiségéről, egyenes, katonás jelleméről Göncz Árpád bevezető sorai adnak képet, életrajzi adatai az Oral History Archivum interjúalanyainak kötetünkben közölt névjegyzékében található. A kézirat átengedéséért Zólogy Lászlónénak mondunk köszönetet.

Göncz Árpád: ZÓLOMY LÁSZLÓRÓL

Zólogy Lászlót a börtönben ismertem meg: zárkatársak voltunk. S ha valahol, hát ott megismerszik az ember – az is, aki a szavai mögött búvik meg. Azt hiszem, a legfegyelmetettebb ember volt, akivel életemben találkoztam: vérbeli katona. Soha egy panaszszava nem volt senki és semmi ellen, soha és semmi körülmények közt nem hibáztatott senkit a maga sorsáért, derűs nyíltsággal vette tudomásul és fogadta el a valóságot, s magától értetődő természetességgel, de ugyanakkor minden részletre kiterjedő körültekintéssel alkalmazkodott a körülményekhez. Szigorú csak önmagához volt: ítélni mások fölött soha nem hallottam. Pedig a fegyelmetezett külső mögött nagyon is mély

érzelmek, áldozatkész bajtársiasság, baráti szeretet, mély családszeretet rejtőzött. A mindennapi teendőit – még a börtönben is – aggályos gonddal, a tökéletesség igényével végezte: kitűnő fordítóra képezte magát – szövegértelmezése könyörtelenül pontos, stílusa hűvösen tárgyilagos volt, ami meg a helyesírását illeti... hát ő volt az életben az egyetlen ember, aki nem csak ismerte, de csilhatatlanul alkalmazta az épp érvényben levő akadémiai helyesírás legminuciózusabb szabályait is.

Szabadulásunk után nyomban lebontotta maga körül a láthatatlan falakat, tudomásul vette a börtönmúltjából és katona voltából fakadó és a korra oly jellemző akadályokat, s azokon belül új és szilárd alapokra helyezte az életét. Mind lelkileg, mind fizikailag az elkoptathatatlanság, az örök fiatalság benyomását keltette mindenkiiben, aki csak közelről ismerte. Az életet szerette, tudomásul vette a valóságát, és megengedte magának, hogy élvezze is. Reálisan, nem rajongva, de csöppet sem sértődötten.

Az életkora eszembe sem jutott sohasem. Mint ahogy az sem, hogy az öles fatövet is kidöntheti a vihar. Természetes volt hát, hogy az első a régi bajtársaim közül, akit megkértem, hogy a katonai irodámban a segítségemre legyen, ő volt. Vállalta – a kedvemért. Hogy az ő példáján tanuljam meg: a legkeményebb szálfá teherbírásának is határa van. Úgy érezte, ez a terhelés az ő korában már sok neki. S katona módjára, fegyelméletten, minden dolgát elrendezve, a szolgálati fegyverével tett pontot az életére.

Nem tudom, ő tudta-e, én tudom: az élete rostjai, mint a kidőlt fái, humusszá válnak, más életek táptalajává.

ZÓLOMY LÁSZLÓ: ÉN IS EZREDES VOLTAM A VEZÉRKARNÁL

Számos különböző megnyilatkozást, riportot és visszaemlékezést olvastam arról, ami 1956 őszén történt. Vártam, hogy nálam illetékesebb volt katonai vezető ismertesse személyes élményeit és főként személyétől függetlenül is összefoglalja a Magyar Néphadsereg tevékenységét. Hiszen elsőrendű célunknak kell tekintenünk azt, hogy tisztázzuk, a ma már népfelkelésnek elismert megmozdulás ellenforradalomba torkollt-e, és ebben a vonatkozásban milyen szerepet játszott a Magyar Néphadsereg.

Már jelentek meg ebben a tárgyban könyvek és visszaemlékezések, ezekhez szeretnék én is csatlakozni.

Mivel a vezérkar állományában csaknem folyamatosan részt vettem a katonai alakulatok irányításában és nyilvántartásában, megkísérlem rövid keresztmetszetét adni a hadseregben történeteknek, de csak olyan mértékben, amilyen mértékben személyesen szenvedő, illetve tevőleges alanya voltam az akkori megrázó eseményeknek.

1938-ban a Ludovika Akadémia elvégzése után avattak tisztté, a háború után századosi rendfokozatban B-listáztak, majd 1948-ban visszakerültem a hadseregbe és mindvégig a vezérkar állományában dolgoztam. Itt 1954-ben ezredesi rendfokozatot értem el.

1956. október 23-án délután nagy volt a bizonytalanság a vezérkar beosztottai között, amennyiben engedélyezték, majd megtiltották és ismét engedélyezték a felvonulást. Végül Kovács István vezérőrnagy, hadműveleti csoportfőnök közölte velünk, hogy a honvéd tisztek is részt vehetnek a tüntetésen. Én

horthysta múltamra való tekintettel óvatos voltam és úgy határoztam, hogy nem megyek a tüntetők közé. Mert bár arra tanítottuk a katonákat, hogy politizáljanak és 90%-ban meg voltunk győződve arról, hogy a nép követelése jogos, a magam részéről jobbnak láttam, ha hazamegyek és onnan kísérem figyelemmel a fejleményeket.

Éppen az esti nyolc óra előtti szünetjelzést hallottam a rádióban, amely Gerő Ernő beszédét előzte meg, amikor megszólalt a telefon és az ügyeletes tiszt azt a parancsot közvetítette, hogy azonnal menjek be a minisztériumba. Ez nem volt ugyan határozott riadóparancs, mégis összecsomagoltam a riadócsomagomat és jelentkeztem szolgálati helyemen. Kb. fél órát váraкоztam itt különösebb feladat nélkül, amikor a miniszteri irodába hívtak. Bata István honvédelmi minisztertől azt a parancsot kaptam, hogy menjek gépkocsival a Kerepesi útra a Kistarcsáról érkező vegyivédelmi század elé és vigyem az egységet a Rádióba. A Kerepesi út és Fogarasi út elágazásában váraкоztam egy ideig, majd miután váraкоzásom eredménytelennek bizonyult, bementem az ott lévő üzemi épületbe és kértem, hogy adjanak telefont. Felhívtam a minisztériumot abban a hiszemben, hogy elkéstem és a század valahol a városban van már. A nemleges válasz után ismét kimentem a Kerepesi útra, a gépkocsivezetőm pedig azt jelentette, hogy katonák két tehergépkocsival éppen most haladtak itt el a város irányába. Ugyanakkor elszáguldott mellettünk egy motorkerékpáros és hangos szóval kiáltotta: „Ledőlt már a Sztálin-szobor”. Ez volt számomra az első jele annak, hogy igen komoly események küszöbén állunk. A Rádióról akkor még semmit sem tudtam.

Beszálltam hát gyorsan a gépkocsiba, hogy mielőbb utolérjük a vegyivédelmi századot. A Baross téren értem el őket és megállítottam a két gépkocsit. Utasítottam a századparancsnokot, hogy az egyik gépkocsival menjen a Rákóczi úton, Múzeum körúton és Bródy Sándor utcán át a Rádióba, én pedig majd a Rókus Kórháznál fordulok be a Bródy Sándor utca felé, hogy így legalább a század egyik fele biztosan bejuthasson a Rádió épületébe.

Így is történt. Kb. 22 óra tájban a Bródy Sándor utca és Szentkirályi utca kereszteződésében megállítottam a gépkocsit, a katonákat utasítottam, hogy szálljanak le és kövessenek. Amikor elindultam a Rádió felé, a Bródy Sándor utcában ÁVH-sorfal jött velem szembe és az ég felé lövöldöztek. Megállítottam őket és megkérdeztem, hogy miért lövöldöznek? Nagy hetykén azt válaszolták, hogy „megtisztítjuk az utcát”.

Kiktől tisztítják meg az utcát, hiszen én nem látok itt maguk előtt senkit? – mondtam, de már mentem is tovább. Kérdésemet hallva, a házak kapujában álló emberek odaszóltak, hogy éppen most vittek el 2-3 halottat és néhány sebesültet. Ekkor tudtam meg, hogy a tüntetésnek emberáldozatai vannak. Ezután a vegyivédelmi fél századot bevezettem a Rádió főkapuján és utasítottam a katonákat, hogy menjenek fel az emeletre, és ha a tömeg erőszakosan be akarja hatolni az udvarba, dobáljanak ki az utcára puffancsokat.

Telefont keresve beirányítottak a pagodába, ahonnan felhívtam a Honvédelmi Minisztériumot és jelentettem, hogy a vegyivédelmi század felével beérkeztem. Ekkor Tóth Lajos vezérőrnagytól, a vezérkar főnökétől azt a megdöbbentő parancsot kaptam, hogy vegyem át a Rádió felett a parancsnokságot. „Értettem”

– válaszoltam, ugyanakkor azonban kétségeim is támadtak, miként tudok én megfelelni ennek a feladatnak. Életemben egyszer, még gyermekkoromban jártam tanulmányúton a Rádió épületében, fogalmam sem volt arról, kik vannak pillanatnyilag ott, teljesen egyedül voltam, semmiféle vezetési törzs nem állt rendelkezésemre. A parancsot viszont végre kell hajtani. Így hát kiléptem az udvarra és elkiáltottam magam: „Átveszem a parancsnokságot, parancsnokok hozzám!” Ekkor jelentkezett nálam az ÁVH zászlóalj parancsnoka, Fehér őrnagy, a Petőfi Akadémiából kiküldött politikai tiszti szakasz parancsnoka és az általam ideirányított vegyivédelmi század parancsnoka. Mindjárt ki is adtam a legsürgősebb parancsokat: „A fegyverhasználatot azonnal megtiltom! A politikai tisztek testükkel állják el a főbejáratot és akadályozzák meg, hogy a tüntetők ott erőszakosan behatolhassanak. Csillapítsák le a tüntetőket, ami kitűnő alkalom az aktív agitációra. Fehér őrnagynak azt a parancsot adtam, hogy zászlóaljával szállja meg az épülettömböt, zárja le az oldalsó és a hátsó kaput, de úgy, hogy a tömeg ne lássa az ÁVH-egyenruhát, főleg pedig a sapkán a kék szalagot. Úgy tudtam, hogy a karhatalmi alakulatok békeidőben kidolgozták a legfontosabb objektumok védelmi tervét és a védelmi feladatot ennek alapján szinte gombnyomásra meg tudják szervezni. A vegyivédelmi századnak pedig a már megadott feladatot szabtam meg. A parancsnokok ezután eltávoztak, én pedig felmentem az elnöki irodába, ahol Benke Valériának, a Rádió elnöknőjének bemutatkoztam és közöltem vele, hogy mi a feladatom. Ha valamilyen kérdés felmerült, röviden megbeszéltük, én pedig állandó kapcsolatot tartottam a minisztériummal. Mindez 22 óra tájban zajlott le. Figyeltük a tüntetők magatartását, még Szepesi Györgyöt is megkértem, hogy menjen ki az erkélyre és próbálja lecsillapítani az erkély alatt összegyülekezett tüntetőket.

Este 22 és 24 óra között tehát a Rádiónál nem volt fegyverhasználat.

A Rádió védelmének megszervezése után lényegében két probléma adódott. Az egyik a fegyverhasználat engedélyezése, a másik pedig a tüntetők benn tartózkodó küldöttségének az a kívánsága volt, hogy a 14 pontból álló követelésüket a rádióba beolvashassák.

A honvédelmi minisztertől kapott utasítás szerint a fegyverhasználatot a kormány nem engedélyezte, de nem engedélyezte azt sem, hogy a követeléseket beolvassák. Ezzel én ez utóbbi kérdést le is zártam és tovább nem foglalkoztam vele.

Egy alkalommal lementem a főkapuhoz, hogy a politikai tiszteknél tájékozódjam a hangulatról és a pillanatnyi helyzetről. A körülöttük álló tüntetők – miután feltett kérdéseimből rájöttek, hogy felelős személy vagyok – szemrehányóan hozzám fordultak és kérdezték, hogy miért használjuk fegyverünket a békés tüntetőkkel szemben. Én ekkor megmondtam nekik, hogy én a fegyverhasználatot megtiltottam és arra csak abban az esetben kerülhet sor, ha erőszakkal akarnának betörni az épületbe. Erre azt mondták, hogy éppen most vittek be a szemben lévő házba egy sebesültet. „Gyere nézd meg” – szólítottak fel. A Rádió területét nem szívesen hagytam el, de nem akartam gyávának sem mutatkozni, így azt mondtam, rendben van, nézzük meg. Bementünk a szemben lévő ház földszintjén lévő lakásba és valóban láttam, hogy éppen egy sebesültet fektetnek az egyik ágyra. Hogy ez a sebesülés mikor és hogyan következett be, nem tudták megmondani. Én ismételtelen kijelentettem, hogy a

katonáknak a fegyverhasználatot megtiltottam és őszintén sajnálom, hogy mégis megsebesült az illető. A lakást elhagyva odajöttek hozzám és a következő kérdést tették fel: „Te nem lőttél? Meg mered mutatni a pisztolyodat, hogy nem hiányzik belőle töltény?” A helyzet feszült volt, így a béke és nyugalom érdekében jobbnak láttam, ha eleget teszek kívánságuknak. Elővettem a pisztolyomat és megmutattam, hogy a tár tele van, még csőre sem volt töltve a pisztolyom, tehát én a fegyveremet nem használhattam. Ezután az épületből eltávoztam és visszatértem a Rádió épületébe.

Később értesültem arról, hogy a politikai tisztek közül Kovács őrnagyot fejlődés érte és meghalt. Valaki a tömegből pisztollyal rálőtt. Hogy ki volt, azt nem lehetett megállapítani.

23 óra tájban megérkezett a Rádióhoz a piliscsabai páncélos ezred harckocsikkal és gépkocsikkal, és kívülről körülvette a Rádió épülettömbjét. A katonák összevegyültek a tüntetőkkel, a hangulat barátságos volt közöttük, sőt egyesek a fegyvereiket is átadták. Az ezredparancsnok – Solymosi János alezredes – nekem nem volt alárendelve, de megkértem, hogy a politikai tisztek kímélése céljából állítson egy harckocsit a főkapu elé úgy, hogy az elzárja a bejáratot. Ez meg is történt, később azonban, amikor a fegyveres felkelés kitört, a harckocsi előbbre ment és nyitva hagyta a főkaput.

Miután hosszadalmas tárgyalás után sem sikerült a tüntetők küldöttségének elérnie azt, hogy követeléseiket a rádióba beolvassák, erről a szándékukról lemondtak és arra kértek, adjak nekik egy tehergépkocsit, mert szeretnének elmenni a Parlament elé, hogy meghallgassák Nagy Imre beszédét. Megkértem Solymosi alezredest, hogy adjon egy tehergépkocsit és személyesen kísértem ki a küldöttséget a Múzeum utcába a rendelkezésre bocsátott gépkocsihoz. Ebben az időben ugyanis nem volt nagy a tömeg a Rádió körül, inkább csak kisebb csoportok járkáltak ide-oda. Amikor a tehergépkocsi a küldöttséggel elindult, néhányan odajöttek hozzám és azt kérdezték: „Miért lőtök?” Erre én azt válaszoltam, hogy mi nem lövünk, a fegyverhasználatot én megtiltottam és erre csak erőszakos fellépés esetén kerülhet sor. „De most is hallani a lövéseket!” – mondták. És valóban, valahol a Bródy Sándor utca másik végén hallható volt egy-két lövés. Erre azt válaszoltam, igen, hallom, de nem a katonák, hanem ti lőtök. Hogy a további vitát lezárjam, azt ajánlottam nekik: „Gyertek, menjünk el oda és nézzük meg, kik lövöldöznek”. El is indultam és néhányan jöttek utánam. Az erkély alatti tüntetők között áthaladva elindultunk a Szentkirályi utca felé. A kereszteződés után félhomály volt, mert az utcai lámpákat akkorra már lelövöldözték. Annyit azonban láttam, hogy két fiatalember hosszú csövű katonapuskával jön felém. Eljűk álltam és erélyesen megkérdeztem tőlük, hogy honnan vették a fegyvert? Ebben a pillanatban nyolcan-tízen körülfogtak, berángattak az egyik kapualjba, 4-5 puskát a mellemnek szegeztek, letépték a váll-lapjaimat, elvették a pisztolyomat, de még a gázálarcomat is, miközben azt kiáltozták: „Ávós vagy! Gyere hátra az udvarba!”. El akartak hurcolni nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy végezzenek velem.

Én erre a következőket mondtam: „Nem vagyok ávós, a Magyar Néphadsereg ezredese vagyok, a néphadsereg ezredesét szégyenítettétek meg azzal, hogy letéptétek a váll-lapjaimat és elvették a pisztolyomat. Nézzétek meg a

sapkámat, nincs rajta kék szalag.” Amikor valaki gyertyát hozott, felszólítottak, hogy igazoljam magam. Elővettem a személyazonossági igazolványomat és megmutattam nekik. „Add ide”, mondta az egyikük, egy másik fiatal azonban közbeszólt: „Hagyjátok, arra még szüksége lesz.” Ez az emberi hang kissé megnyugtatót és a következőket mondtam: „Csináljatok velem, amit akartok, előbb azonban hadd mondjam el, hogy miért jöttem ide azokkal a tüntetőkkel, akik velem együtt voltak. Azért jöttem, hogy bebizonyítsam nekik, nem a katonák lőnek, hanem ti lövöldöztök.” „De nem lehet odamenni a Rádióhoz” – válaszolták. „Mi az, hogy nem lehet odamenni, hiszen most jöttem onnan” – feleltem. „Vigyél oda minket!” „Gyerünk!” „De a puska a hátadban lesz!” „Legyen!” – mondtam, de már indultam is. Jöttek utánam, és amikor a főbejáráshoz értünk, még odaszóltam nekik, hogy „No ugye ide lehetett jönni”. Ezzel be is ugrottam a főkapun és visszajutottam az elnöki irodába. Ettől kezdve nem volt sem váll-lapom, sem pisztolyom. Mivel pótlásról nem állt módomban gondoskodni, így is maradtam egészen addig, amíg a felkelők elfoglalták az épületet. Innen származik az az állítás, hogy a Rádió parancsnoka a felkelők betörésekor eltüntette váll-lapjait, hogy ne érje bántódás. Ez a körülmény tevékenységemben a továbbiakban nem akadályozott, hiszen akik a közelemben voltak, már ismertek, és miután néhányuknak elmondtam, hogy mi történt velem, tudomásul vették rangrejtett állapotomat.

Meg kell említenem, hogy az éjszaka folyamán kaptam segítséget, de nem operatív segítséget, hanem három politikai ezredest, nevezetesen Liszt, Forgács és Konok ezredeseket. Az ő feladatuk a politikai meggyőzés volt, éppen ezért tevékenységükről nem sokat tudok mondani. Ami Fehér őrnagyot, az ÁVH-egység parancsnokát illeti, a későbbi vizsgáló tisztem állítása szerint beosztottjaival együtt állítólag úgy határozott, hogy nem vesz rólam tudomást, miután arról értesült, hogy horthysta tiszt voltam. Ha valóban így volt, akkor ez zendülésnek minősíthető, és én a további eseményekért ilyenformán nem lehettem felelős. Ezt természetesen nem mondták a szemembe, és így nem is volt róla tudomásom, végeztem tehát a dolgomat úgy, ahogyan a körülmények azt lehetővé tették. Egyesek véleménye szerint a Rádió parancsnoka passzív volt. A látszat valóban ez lehetett, hiszen csapatom nem volt, az épület beosztását nem ismertem, tehát teljes mértékben az ÁVH-egységre voltam ebben a tekintetben utalva.

Nem sokkal azután, hogy visszatértem az épületbe, rendkívül erős tüzelés kezdődött. Hirtelenjében nem tudtuk, mi ez, de utóbb rájöttünk, hogy a tüntetők fegyverekhez jutottak – nem kis számban – és megkezdték a Rádió ostromát. Ilyen erős tűzharcnak nem voltam fültanúja még a háborúban sem. A fegyverhasználatra ugyan még ekkor sem adtam ki parancsot, de az természetes volt, hogy a védők a felkelők tüzére tüzeléssel válaszoltak.

Az épülettömbön kívül elhelyezkedett piliscsabai ezred ebben a tűzharcban szinte megbénult, a harckocsik pedig köztudottan nem alkalmasak utcai harcra.

A későbbiek során megtudtam, hogy a minisztériumból kiküldték Hegyi László vezérőrnagyot a Rádióhoz azzal a feladattal, hogy átvegye a parancsnokságot felettem és a piliscsabai ezred felett, őt azonban a Múzeum környékén a tüntetők inzultálták, megfenyegették, és így nem jutott be hozzám, hanem visszatért a minisztériumba.

A fegyveres harc tehát éjjel után elkezdődött, nyilvánvaló válaszként a 20 óra tájban történt fegyverhasználatra. Három esetben értesítettek a minisztériumból arról, hogy egy-egy szovjet harcokocsiszázadot kiküldtek felmentésemre, ezek az egységek azonban nem érkeztek meg.

Éjjel után a tetőről belőttek az elnöki irodába is, ezért megkértem Benke Valériát, hogy mivel itt már úgyszemint tud dolgozni és teljesen feleslegesen csak az életét veszélyezteti, menjen valahová védett helyre, hogy ne essen bántódása.

Szakadatlanul folyt a fegyveres harc egészen reggel 8 óráig. Ekkor furcsa lármát hallottam és riadalom lett úrrá az embereken. Mint utólag megtudtam, a felkelők a szomszéd ház falát áttörve nem várt helyeken betörték az épületbe és felgöngyöltették a védelmet. A zaj hallatára, mivel jobbról jött, a világítóablakhoz siettem, hogy megnézzem mi történik ott. Akkor láttam, hogy a támogatásomra kiküldött politikai tisztek petíciót nyújtanak át a felkelőknek, amelyben kijelentik, hogy egyetértenek velük. Erről a petícióról én addig természetesen semmit sem tudtam.

A következő pillanatban kicsapódott az elnöki iroda előterének a csapóajtaja, és géppisztolyos felkelők ugrottak be rajta. Az előtérben tartózkodó katonák a földre vetették magukat, én pedig rajtuk keresztülgázolva kirántottam az egyik tapétaajtót, és beugrottam az utca felőli irodahelyiségekbe. Mivel láttam, hogy a szemben lévő ház ablakában fegyveres felkelők állnak készenlétben, hogy a helyiséget tűz alá vegyék, két fal között a falhoz lapultam, mert így nem találhattak el. Nem tudtam, mitévő legyek, hiszen életemben még sohasem adtam meg magam. Egyszer csak kinyílt két ajtó és mindegyikből egy-egy pisztolyt rám szegezve felszólítottak, hogy jöjjen ki és kövessék őket. A többiekkel együtt lekísértek a földszintre, és három csoportba osztottak bennünket. Az egyikbe a katonákat, a másikba a politikai tiszteket és a harmadikba az ávosokat osztották be, ha addigra le nem tépték sapkájukról a kék szalagot.

Nekem váll-lapom nem lévén, nem tudták ki vagyok, és nem is akadt senki, aki beárulta volna azt, hogy én vagyok a Rádió parancsnoka. Utólagos értesülésem szerint Fehér őrnagyot és néhány ÁVH-tisztet rövidesen kivégeztek. Valószínűleg én is erre a sorsra jutok, ha kilétem napvilágra kerül.

Így várakoztunk a szobákban elkülönítve egészen 11 óráig. Közben hoztak zsemlet és innivalót is éhségünk és szomjunk csillapítására. 11 óra tájban az egyik fegyveres felkelő közölte velünk, hogy kis csoportokban át fognak kíséreni minket a Szentkirályi utcában lévő kollégiumba. Magam mellé vettem három tisztet és katonát, és azt mondtam nekik, hogy a harmadik csoportba soroljunk mi be. Miután az első két csoportot fegyveres kísérő elvezette, beálltunk tehát a harmadik csoportba és kiléptünk az utcára. Amikor az épületet elhagytuk, körülnéztem, és mivel fegyveres kísérőt nem láttam, szóltam a többieknek, hogy a Szentkirályi utca sarkán mindenki más irányba tűnjön el. Így is történt. En befordultam balra a Rákóczi út felé. Érdekes jelenet játszódott le ekkor: az utcán jött velem szemben néhány fiatal, és az egyikük kezében hosszú csövű puská volt. „Katona bajtárs! Nézd meg, mi van ezzel a puskával, nem lehet vele lőni” – mondta. „Add ide”, válaszoltam, megnéztem a puskát és láttam, hogy a töltényhüvely be van szakadva a töltényúrbe. Közöltem velük, hogy a beszakadt töltényhüvelyt hüvelyvonóval ki kell húzni, addig nem lehet a fegyvert használni.

ni. „Szervusztok!” – mondtam és mentem tovább. Néhány házzal odébb láttam, hogy polgári ruhás férfiak és nők állnak a kapuban és izgatottan beszélgetnek. Itt már békésnek tűnt a helyzet, beléptem tehát oda és kértem, hogy bocsássonak rendelkezésemre egy telefont. Egy szabómester felajánlotta, hogy az ő lakásából telefonálhatok. Megköszöntem a szíveségét, felmentünk néhány emelettel magasabban lévő lakásába, és felhívtam Bata István honvédelmi minisztert.

Meglepődve és örömmel vette tudomásul, hogy életben vagyok, és miután röviden jelentettem a történeteket, azt a parancsot adta, hogy várjak még egy darabig ott, ahol vagyok, és ha majd a statárium kihirdetése nyomán várhatóan lecsendesedik a környék, menjek haza és másnap jelentkezzem szolgálati helyemen. Felhívtam természetesen a feleségemet is, aki nem tudta, hogy hol voltam. Felhívtam őt egyszer éjjel is azt a látszatot keltve, hogy a HM-ből telefonálok, és amikor azt kérdezte, hogy mi az a nagy lövöldözés, azt mondtam, hogy itt valahol a Duna parján lövöldöznek, és bizonyára az hallatszik a telefonban.

Nem volt türelmem sokáig várakozni és így amikor a hangok alapján úgy ítélt meg a helyzetet, hogy a környéken fegyveres harccal nem kell számolni, elindultam gyalog és zavartalanul el is jutottam a Néphadsereg téren (ma: Honvéd tér, a Honvéd és Szemere utca között, IV. ker.) lévő lakásomba.

A Rádió elfoglalása után a felkelők nem sokáig maradtak az épületben, hiszen onnan rádióadásra már nem volt lehetőség. Így a következő napokban Solymosi alezredes egysége szállta meg az épületet és jelentették, hogy megtalálták Konok ezredes zubbonyát a személyi okmányjaival együtt. Sajnálattal hallottuk ezt, hiszen azt kellett feltételeznünk, hogy az ott lejátszódott események áldozatává vált. Később kiderült azonban, hogy jó egészségnek örvend, csupán eldobta zubbonyát a Rádió elfoglalásakor, nyilvánvalóan azért, hogy ne érje bántódás.

25-én reggel jelentkeztem szolgálati helyemen, és miután HM ügyeletes tisztí szolgálatra osztottak be, Maléter Pált felváltva két napon keresztül ezt a feladatot láttam el. Maléter Pált pedig ugyanakkor kirendelték a Kilián laktanya védelmére.

27-én a hadműveleti csoportfőnök, Kovács István vezérőrnagy azzal bízott meg, hogy vegyem át szokásos szerepemet – a törzsvezetési gyakorlatokon ugyanis rendszerint én voltam a gyakorló hadseregtörzs nyilvántartó tisztje – és kapcsolódjam be a hadműveleti csoportfőnökségen folyó nyilvántartási munkába.

Addig a piliscsabai ezred kivételével nagyobb magyar katonai alakulatok felhozatalát Budapestre nem engedélyezték, elegendőnek tartották az addig Budapestre beérkezett, ideiglenesen Magyarországon tartózkodó szovjet csapatok jelenlétét. Mivel Budapesten csak olyan magyar katonai alakulatok állomásoztak, mint az iskolák, őrzászlóalj, szertárak, híradó ezred stb., ezekkel kellett megszervezni kb. 64 különböző objektum közvetlen védelmét, és ezekből kellett kirendelni karhatalmi feladattal kisebb egységeket a helyszínre, ha valamilyen atrocitásról tudomást szereztünk.

Hallottam arról, hogy a felső vezetés a felkelők fegyveres gócainak – elsősorban a Corvin köznek – radikális felszámolását tervezte, és ebben még a légierők felhasználására is sor került volna, erről azonban a hadműveleti csoportfőnök-

ség beosztottjaival nem tárgyaltak. Ezt az akciót végül is Nagy Imre nem helyeselte, és így annak megvalósítására nem is került sor.

Október 28-án bekövetkezett a nagy fordulat, amennyiben a kabinet a mozgalmat forradalomnak minősítette. A hadsereg fokozatosan felvette a kapcsolatot a felkelőkkel és a következő napokban megkezdődtek az együttes tárgyalások.

A Honvédelmi Minisztériumban megalakult a Honvédelmi Minisztérium Forradalmi Bizottmánya Váradi Gyula vezérőrnaggyal az élén, a minisztérium egyes szerveinél pedig létrejöttek a forradalmi tanácsok. A vezérkarnál délután röpgyűlést hívtak össze, amelyre elfoglaltságom miatt nem mentem el. A gyűlés után fiatal tisztársaim örömmel jöttek hozzám és gratuláltak abból az alkalomból, hogy megválasztottak a hadműveleti csoportfőnökség forradalmi tanács-tagjának. Én elképedve kérdeztem, hogy képzelik ezt? Hogy tudnék én órákra elmenni tanácskozni ilyen elfoglaltság mellett?! Megköszöntem a bizalmat, de nem értettem egyet a választással. Nemsokára össze is hívták a forradalmi tanács első ülését, amelyre helyettesemet küldtem el.

Az ezekben a napokban lejátszódott események kissé összekuszálódtak bennem, a napok összefolytak, alig aludtam napi két órát az egyik irodahelyiségben, naplót csak később vezettem, ezért nem tudom pontosan kronologikus sorrendben leírni a történeteket.

Az egyik napon hívatott a hadműveleti csoportfőnökség térképszobájába Janza Károly altábornagy, honvédelmi miniszter és szovjet tanácsadójának a jelenlétében közölte velem, hogy a szovjet csapatokat kivonják Budapestről. Megkérdezte, mi a javaslatom, milyen ütemben és sorrendben hajtsák ezt végre. Én ismertettem az akkori helyzetet és jelentettem, hogy Budapesten tulajdonképpen két olyan erős fegyveres csoport van, amely a szovjet csapatok távozása után akadályozhatná a rend helyreállítását. Azzal kellett számolni, hogy a szovjet csapatok távozása után a fegyveresek szétszélednek a városban és több új fegyveres góc keletkezik, tehát a rend helyreállítása, az atrocitások megakadályozása még nehezebbé válik. Ezért azt javasoltam, hogy a két gócot – tehát a Corvin közben és a Széna téren tartózkodó fegyveres csoportokat – tartsák körülférve a szovjet csapatok addig, amíg új csapatokat hozunk fel Budapestre. Az összes többi objektumból kivonhatják a szovjet alakulatokat. A szovjet tanácsadó ennek pontosan az ellenkezőjét tartotta helyesnek, vagyis hogy először ennél a két fegyveres csoportnál vonják ki a szovjet csapatokat, és csak az után kerüljön sor a többi csapat kivonására. Én megismételtem és makacsul kitartottam javaslatom mellett. Janza Károly végül rám szólt, hogy fogjam be a számat. Így elhallgattam, és tudomásul kellett vennem, hogy a szovjet csapatok felváltását a Corvin köznél és a Széna téren kell kezdeni.

A Corvin köziek arra a hírre, hogy a szovjet csapatokat kivonják Budapestről, késznek mutatkoztak arra, hogy a szovjet csapatok magyar alakulatokkal történt felváltása után a magyar csapatok előtt leteszik a fegyvert. E feladat végrehajtásával, a megelőző tárgyalások lefolytatásával Váradi Gyula vezérőrnagyot bízták meg, aki el is ment a Corvin közbe, tárgyalt a felkelőkkel, Maléterrel és igyekezett megszervezni a felváltást, majd a fegyveres felkelők fegyverletételét.

Én szövegeztem meg ekkor azt a rövid kiáltványt, amely Fehér Lajos jóváhagyásával elhangzott a rádióban és megjelent a sajtóban is. A kiáltványban ismertettük a szovjet kormánynak azt az elhatározását, hogy a szovjet csapatokat kivonják Budapestről. Ennek feltétele azonban az, hogy a Corvin köziek tegyék le a fegyvert.

Megszerveztük a szovjet csapatok felváltását ebben a térségben. Az egyik irányból Márton András ezredes parancsnoksága alatt a Honvéd Akadémia, a másik irányból Kindlovits Pál alezredes irányításával a Tüzér Tiszti Iskola hallgatóiból megalakított egységek érkeztek ide. A felváltás meg is történt, a fegyverletételt azonban a felkelők megtagadták.

A hadművelleti csoportfőnökségen folytattuk a rendelkezésre álló alakulatok tevékenységének az irányítását. Így került sor október 30-án a Köztársaság téri vérengzés megelőzése és megakadályozása céljából egy több harcokcsiból álló egység kirendelésére. Mint később megtudtam, ez az egység ahelyett, hogy megvédte volna a pártházat, maga is tűz alá vette az épületet. Ennek a súlyos eseménynek kiterjedt irodalma van, a részleteket magam nem ismertem.

Még ezen vagy a következő napon közölte velem az akkor már hadművelleti csoportfőnök, Szűcs Miklós ezredes, hogy engem csoportfőnök-helyettesnek neveztek ki, nyilvánvalóan a forradalmi tanácstagként történt megválasztásom következményeként. Ez a kinevezés azonban helyzetemen mit sem változtatott, ugyanazt a munkát végeztem a továbbiakban is, mint eddig. Eközben a hadművelleti csoportfőnökség intézkedett 3 hadosztály Budapestre hozatalára. Így került november 1-jén Pest északra a kecskeméti hadosztály Csémy Károly alezredes, Pest délre a kaposvári hadosztály Bakonyi alezredes, és Budára az esztergomi hadosztály Mecséri János ezredes parancsnoksága alatt. Meg kell azonban jegyezni, hogy ezek az alakulatok békelétszámban, nehéz fegyverek és harckocsik nélkül érkeztek a fővárosba, tehát lényegében karhatalmi feladatok ellátására voltak alkalmasak.

Szűcs Miklós ezredes ezekben a napokban egyre passzívabban viselkedett, véleményem szerint nem irányította határozottan az osztály, majd a csoportfőnökség munkáját. Ezért elhatároztam, hogy beszéljek vele erről, bár már több éve nem voltunk egymással beszélő viszonyban. 31-én felkerestem tehát az egyik irodahelyiségben, ahol aludt. Kettőnk között az alábbi rövid beszélgetés zajlott le.

– Bár már évek óta nem beszélünk egymással, tegyük most félre a haragot, mert a mi személyes ügyünknel sokkal fontosabb dologról van szó. Úgy látom, hogy valami miatt nem végzed a munkádat, te félsz.

– Igen, félek – mondta.

– Mitől félsz? – kérdeztem.

– Attól, hogy engem ki fognak nyírni. Ugyanis tegnap délután Kovács István vezérőrnaggyal együtt a miniszteri irodában jártam, ahol Zsilinszki alezreddessel és néhány hadseregből korábban eltávolított volt horthysta tiszttel találkoztunk. Kovács Istvánnal lekezeltek, rólam pedig tudomást sem vettek.

– Nézd, Miklós! Én meg vagyok győződve arról, hogy sok embernek ártottál, de ezennel kijelentem, hogy ha ismét kezdedbe veszed a dolgokat, adott esetben én melletted fogok állni.

Megígérte, hogy így lesz, kezét fogtunk és többé jóformán már nem is találkoztam vele, mert az események más irányba sodortak.

Amit ez a visszaemlékezés tartalmaz, már kb. 10 évvel ezelőtt magnóra mondtam abban a reményben, hogy egyszer majd felhasználható lesz annak bizonyítására, hogy 1956 őszén nem ellenforradalom, hanem népfelkelés, dicső forradalom játszódott le. Különbő bonyodalmak miatt ez az írásom nem jelenhetett meg, de a magnószalagot már jó egy éve átadtam történész ismerőseimnek. Hangsúlyozom tehát, hogy amit itt leírtam, nem válasz Szűcs Miklós: „Ezredes voltam a vezérkarnál” című könyvére, bár a cikk címe alapján erre lehetne következtetni. Amit Szűcs könyve rólam mond, tulajdonképpen nem árt nekem, sőt mai szemmel nézve egyenesen hízelgő, de nem így igaz. Én kötelességtudó, fegyelmezett katona voltam, tehát semmiképpen sem „ordítottam”, „csaptam rá az ajtót” parancsnokomra és hagytam el engedély nélkül a munkahelyemet. Az időpont sem igaz, ugyanis november 1-je után éppen az ő parancsára megszűnt a kapcsolatom a hadművelleti csoportfőnökséggel. Ez a beállítás tehát hamis, de mit is várhat az ember olyan valakitől, aki csaknem 2 éven át velünk együtt előzetes letartóztatásban volt mint horthysta tiszt, az akkori viszonyok között ítélet nélkül kiszabadult és visszamenőlegesen megkapta teljes illetményét a börtönben töltött időre. Ennek ára volt, amit például az én ügyemben tett terhelő vallomásával is törlesztett.

30-án késő délután másodszor ült össze a Honvédelmi Minisztérium Forradalmi Bizottsága. Erre se akartam elmenni, de Reményi alezredes vegyvédelmi parancsnok személyesen jött értem és azt mondta, hogy most már szükség van rám, belém karolt és magával vitt a miniszteri irodába.

Itt egy-két fegyveres felkelő jelenlétében a Honvédelmi Minisztérium forradalmi tanácsstagjai elhatározták, hogy este a hadtáépület legfelső emeletén a felkelőkkel együtt közgyűlést tartanak, javaslatok hangzottak el arról, hogy milyen a honvédek sapkája, rangjelzése stb. Én nem kapcsolódtam be a vitába, mert telefonon állandóan kapcsolatot kellett tartanom a hadművelleti csoportfőnökséggel.

Este azután valóban sor került az említett közgyűlésre. Szép számmal voltak jelen felkelők és katonák. Megkezdődött a hosszadalmas határozathozatal. Órákon keresztül folyt a pontos megszövegezés körüli vita. Egyszer, amikor arról volt szó, hogy milyen határidővel követeljük a szovjet csapatok kivonását Magyarországról, a gyűlés vezetői december végét javasolták. Ekkor felálltam és azt mondtam, hogy ha egy hét alatt be tudtak jönni, akkor két hét alatt ki is tudnak menni. Természetesen elsősorban azokra a csapatokra gondoltam, amelyek értesülésünk szerint megkezdték az ország előzönlését. Másodszor akkor kértem szót, amikor hosszadalmasan vitatkoztak a határozat apró részletein és a következőket mondtam: „Elég legyen a szószátyárkodásból. Rengeteg dolgunk van, viszont órák óta a határozat megszövegezésén vitázunk, ezekben az órákban hagyják el Budapestet a szovjet csapatok, beérkeznek a felrendelt magyar hadosztályok. Nincs vezérkari főnökünk, nincs szilárd kézben a katonai egységek irányítása. Javasolom vezérkari főnöknek Király Bélát.” Erre lelkes éljenzés tört ki, és azt kiáltották, hogy „hozzuk ide Király Bélát”.

Javaslatom teljesen váratlanul és ötletszerűen született meg. Azt nem tudtam, hogy a nap folyamán Kovács István vezérőrnagyot már kinevezték vezérkari

főnöknek. Néhány nappal azelőtt Bata István miniszter személyesen mondta nekem, hogy Király Bélát visszaveszik a hadseregbe. Én magam ismertem Király Bélát, minden díszszemle alkalmával az ő vezetése alatt álló díszszemle-rendezőségbe osztottak be, tisztában voltam mind katonai, mind szellemi képességeivel és erényeivel. Arra gondoltam, hogy őt a felkelők és a hadsereg egyaránt el fogja ismerni vezetőnek, és így a hadsereg labilis helyzete megszilárdulhat. Arról sem volt tudomásom, hogy Nagy Imre időközben már tárgyalta Király Bélával és kinevezte őt a Forradalmi Karhatalmi Bizottság fejévé.

Nem sokkal ezután valóban elhozták Király Bélát, akit nagy ovációval fogadtak, beválasztották az elnökségbe, majd felkérték, hogy mondja el, miért ítélték halálra. Ekkor elmondta, hogy három vádpontot hoztak fel ellene. Az egyik az volt, hogy szabotálta a Honvéd Akadémia munkáját. A másik, hogy pozitív vallomást tett valakinek az ügyében, akit halálra kellett volna ítélni, a harmadik pedig az, hogy levelet váltott az akkor nyugaton élő Kisbarnaki Farkas Ferencsel.

Azt, hogy valaki valamilyen tevékenységet szabotál, bárkire rá lehet fogni. Az akkori viszonyok között ha valakit halálra akartak ítélni, megtették azt akkor is, ha valaki pozitív vallomást tett a vádlott ügyében. Az említett levélváltás már nem tetszett nekem, de ennek tisztázását nem tekintettem feladatomnak. Nem sokkal ezután el is távoztam az ülésről és visszatértem szolgálati helyemre.

31-én közölték velem, hogy Király Bélát kinevezték a Forradalmi Karhatalmi Bizottság élére, és az ő vezetése alá kerülnek a hadsereg Budapesten tartózkodó egységei, a nemzetőrségi alakulatok és a rendőrség. Király Béla egyszemélyben töltötte be a Forradalmi Karhatalmi Bizottság elnöki és a Katonai Karhatalmi Parancsnokság parancsnoki tisztét. Engem, aki addig is a katonai karhatalmi egységek irányításával és nyilvántartásával foglalkoztam, és tisztában voltam az akkori bonyolult helyzettel, beosztottak Király Béla mellé. Együttal azt a feladatot kaptam, hogy szervezzem meg a Katonai Karhatalmi Parancsnokságot.

A Honvédelmi Minisztérium szerveiből körülményes lett volna létrehozni a parancsnokságot, és sok időt vett volna igénybe. Ugyanakkor tudomásom volt arról, hogy szervezés alatt áll egy hadseregpáncsnokság, élén Uszta Gyula vezérőrnaggyal. A parancsnokság törzsének a megszervezése lényegében már befejeződött, csupán a hadművelési osztály vezetője nem érkezett még meg a Szovjetunióból. Így magától adódott a lehetőség arra, hogy a már megszervezett hadseregtörzset úgy ahogyan van, hozzuk be a vezérkar épületébe és minden változtatás nélkül alakítsuk meg belőle a Katonai Karhatalmi Parancsnokságot. Amikor Király Béla megérkezett, előterjesztettem ezt a javaslatot azzal a kiegészítéssel, hogy mivel a hadseregtörzsnek hadművelési osztályvezetői teendővel Kindlovits Pál alezredest bízta meg, aki addig is velem együtt foglalkozott a Budapesten lévő katonai alakulatok irányításával, tehát ugyanúgy tisztában volt a helyzettel, mint jómagam. Király Béla változtatás nélkül elfogadta javaslatomat és még aznap meg is szerveztük a Katonai Karhatalmi Parancsnokság működését. A hadsereg törzsfőnöke, Kovács Imre vezérőrnagy lett a karhatalmi parancsnokság törzsfőnöke, én pedig létrehozva a parancsnokság titkárságát, ennek lettem a vezetője.

Király Bélával ritkán találkoztam, ha jött, beszámoltam az addigi eseményekről és előterjesztettem a szükséges javaslatokat. Ő általában a Főkapitányságon

tartózkodott és kormány szinten tevékenykedett. Kijelentette, hogy meglátása szerint a hadseregben rend van, megbízott azzal, hogy vigyük tovább az ügyeket és a szükséghez mérten tájékoztassuk az eseményekről. Neki sok másirányú elfoglaltsága lesz.

1-jén és 2-án különféle küldöttségek rohanták meg a parancsnokságot és számtalan problémát vetettek fel. Jelentkeztek a különböző társadalmi szervezetekhez kiküldött összekötő tisztek, ismertették az ott történeteket és közölték az egyes szervezetek hadsereget érintő kívánságait. Az így felvetődött kérdésekre sajnos már nem emlékszem, de ilyen volt például az a kívánság, hogy tiltsuk meg a zavaró rádiók működését. Erre azért emlékszem, mert a tárgyalás során ez is vádpontként szerepelt. Mivel ezt nem tekintettem karhatalmi feladatnak, azt mondtam, hogy ilyen kérdésekkel nem foglalkozunk. Felvetődtek a hadseregben belül is kérdések, ezek közül a következőkre emlékszem.

A vezérkar közlekedési osztályának egykori vezetőjét, Tüske Bélát évekkel azelőtt eltávolították a hadseregből. Volt beosztottjai azonban nagyon tisztelték és sokra tartották. Az akkori osztályvezetőt egyszerűen elkergették, és kérték, hogy járuljunk hozzá Tüske Béla visszavételéhez. Felhívtam a Személyügyi Főcsoportfőnökséget és megkérdeztem, hogy mit lehet ebben az ügyben tenni. Pozitív választ kaptam, mire a közlekedési osztály beosztottjai Tüske Bélát felhozták Budapestre, és személyesen is beszéltem vele. Hajlandónak mutatkozott arra, hogy majd visszajöjjön, egyelőre azonban akkori munkakörét Szekszárdon nem hagyhatta ott, vissza is utazott, és többé nem találkoztam vele.

Egy alkalommal jelentkezett nálam a Rákóczi Katonai Középiskola küldöttsége és tiltakoztak az ellen, hogy volt parancsnokuk, Kerekes Béla vezérőrnagy, aki megjelent az iskolában és Oláh István ezredes akkori parancsnok távozását követelte, ismét átvegye az iskola parancsnokságát. Ebben az ügyben is felhívtam a Személyügyi Főcsoportfőnökséget, elmondtam, hogy mit jelentett a növendékek küldöttsége. Ekkor nemleges választ kaptam. Így azután azt mondtam a küldöttségnek, hogy kergessétek el Kerekes Bélát, Oláh István marad a parancsnokotok.

November 1-jére az előbbiekből felsorolt hadosztályok beérkeztek, és eligazítást tartottam a parancsnokoknak, hogy meghallgassam helyzetjelentésüket, javaslataikat és tájékoztassam őket a további feladatokról. Jelen volt Csémy Károly, Bakonyi N. alezredes és az esztergomi hadosztály tüzérparancsnoka, Szendi alezredes, Mecséri János ezredes megbízásából. Ez alkalommal Csémy Károly jelentette, hogy Mátyásföldön visszamaradt egy szovjet páncélos javítóműhely, a katonák nincsenek megfelelően ellátva, és állítólag a környező lakosságot fosztogatják. Ezt a jelentést feljegyeztem, de csak 3-án kísérelhettem meg a helyzeten javítani – sikertelenül.

1-jétől kezdve a katonai egységek nemzetőrökkel vegyesen megalakított járőrökkel végezték a rendfenntartó munkát és akadályozták az atrocitások elkövetését.

2-án még mindig nagy volt a tolongás a parancsnokságon, ezért 3-ától megtiltottam, hogy engedélyünk nélkül bárki belépjen a vezérkar épületébe.

Király Béla 2-án ellenőrizte a hadművelési osztály által kidolgozott tervet, amely Budapest védelmére irányult.

A horthysta tisztekkel kapcsolatosan az volt a helyzet, hogy Zsilinszki alezre-des vezetésével működött a minisztériumban egy bizottság, amely a régi tisztek visszavételével volt hivatott foglalkozni. Ugyanis igen sokan jelentkeztek és úgy nyilatkoztak, hogy hajlandók a hadseregbe visszajönni, de nincs tudomásom arról, hogy bárkit is visszavettek volna ez alatt az idő alatt. A horthysta tisztek nagyon óvatosan és okosan viselkedtek, nem léptek fel agresszíven, csupán hajlandóknak mutatkoztak arra, hogy eredeti hivatásuknak éljenek és visszakerüljenek a hadsereg állományába.

A városban többnyire nyugalom volt, csak néhány fegyveres csoport tevékenysége okozott zavart, így például Dudás József csoportja a Szabad Nép székházában, Szabó bácsi csoportja és még néhány kisebb fegyveres csoport. A november 1-je utáni napokban megkezdődtek a munkák az utak helyreállítására, a villamos vezetékek kijavítására és azzal számoltunk, hogy 5-én reggel az egész városban megindul a normális munka.

1-jén este az történt, hogy valaki jelentést tett nekem valamiről. Meghallgattam, de nem értettem, hogy mit mond, kértem, ismételje meg, akkor sem fogtam fel az elmondottak értelmét. És ekkor rájöttem, hogy teljesen ki vagyok merülve. Egyszerűen nem fogott az agyam, a szavak értelmét és összefüggését már nem voltam képes felfogni. Odamentem az akkor éppen ott tartózkodó Király Bélához és engedélyt kértem arra, hogy legalább egy éjszakára hazamehessek és kialudhassam magam.

A következő érdekes és emlékezetes epizód 2-án játszódott le. Király Béla felhívott telefonon és közölte velem, hogy a Külügyminisztériumban fegyveresek garázdálkodnak, lövöldözés van az épület körül, és utasított, hogy személyesen menjek oda és csináljak rendet. Rögtön kellett intézkednem, csapatok kiküldése hosszú időbe telt volna, ha azt teszem, tűzharc fejlődhetett volna ki a Külügyminisztérium épülete körül, de egyébként is azt a parancsot kaptam, hogy személyesen csináljak rendet. Magamhoz rendeltem két tisztet géppisztollyal, én pisztolyomat a zsebembe raktam és lementünk, beszálltunk egy gépkocsiba és elindultunk a Külügyminisztériumhoz. Igazság szerint még azt sem tudtam, hogy hol van. Minthogy az épület körül lövöldözést nem észleltünk, egyenesen a főbejárathoz mentünk, kiszálltunk a gépkocsiból, utasítottam a kíséretemben lévő két tisztet, hogy fegyverrel fedezzenek és beléptem az épület lépcsőházának az előterébe. Ott teljes zűrzavar, lárma uralkodott. Elkiáltottam magam: „Mi van itt? Parancsnokok azonnal hozzám!” Hirtelen döbbszent csend támadt, de rövid időn belül jelentkezett nálam a három parancsnok. Az egyik a Szabó bácsi csoportjából kiküldött felderítő csoportnak volt a parancsnoka, a másik a II. kerületi karhatalmi parancsnokság nemzetiőr századának (40-50 fő) parancsnokaként és a harmadik nem tudom már, milyen részlegnek a parancsnokaként jelentkezett. Megkérdeztem őket, hogy milyen célból vannak itt és mit csinálnak. Jelentették, hogy értesüléseik szerint itt ávósok bújkálnak és azokat keresik. Eközben lövöldözést hallottunk. Kérdeztem, hogy mi ez a lövöldözés? Azt válaszolták, hogy a Bem tér felől lövik az épületet. Felhívtam telefonon a Bem laktanya parancsnokát és megkérdeztem tőle, hogy mit lát, mi ez a lövöldözés? Jelentette, hogy a Külügyminisztérium épületéből, főleg a padlásteréből lövöldöznek, egyébként kívülről senki sem lövi az épületet. Felhív-

tam telefonon Szabó bácsit is, és megkérdeztem tőle, igaz-e, hogy ő küldte ki a felderítő egységet. Ő ezt igazolta. Ezután közöltem a parancsnokokkal, hogy ami itt van, az pánik és káosz, fent a tetőről ők lövöldöznek, a saját lövéseik visszhangját vélik ellenük irányuló lövéseknek, az épületet kívülről senki sem lövi. Utasítottam őket, hogy 5 percen belül sorakoztassák fel egységeiket a könyvtárszobában, aki nem lesz ott, azt agyonlövetem. Szigorú parancsom hatásosnak bizonyult, mert néhány perc múlva valóban felsorakozott mind a három egység a könyvtárban. Közben odajöttek hozzám a Külügyminisztérium dolgozói és közölték, hogy feltörték az irattárat és a borospincét. Ennek hallatán a vér kissé előntötte az agyamat. Borospincét törtek fel? Kértem, hogy nézzenek utána, mi a hiány és milyen kárt okoztak a fegyveresek. Ugyanakkor a felderítő csoport parancsnoka odajött hozzám, felmutatott egy papírt, amelyen a minisztérium egyik titkára írásban igazolta, hogy ő adott egy üveg bort nekik, de elejtették és eltörött. Tehát náluk bor nincs. Később a minisztérium dolgozói is jelentették, hogy nem hiányzik semmi sem a borospincéből, sem az irattárból. Ez kissé megnyugtató, de azért jól leszidtam a felsorakozottakat és közöltem velük, hogy megyek jelentést tenni Király Bélának, addig mindenki maradjon a helyén. Kifelé menve a főbejárat felől szembe jött velem egy alezredes, katonásan megállt előttem és jelentette, hogy ő a II. kerületi karhatalmi parancsnok. Szeifert Tibor volt a neve. Őt is utasítottam, hogy álljon az egysége elé és várja meg visszatérésemet.

Felmentem a titkárságra és felhívtam Király Bélát. Jelentettem, hogy a rendet helyreállítottam, az egységet felsorakoztattam. Erre azt a parancsot adta, hogy fegyverezem le őket. Ismerve az akkori hangulatot, jelentettem, hogy ez nem lesz nagyon tanácsos, mert ha ilyen parancsot adok nekik, engem szitává lőnek, elképzelhetetlennek tartottam, hogy 70-80 fiatal, lelkesedéstől túlfűtött nemzetőr minden további nélkül le fogja tenni a fegyvert az én parancsomra. Király Béla erre azt mondta, hogy jól van, hagyjam őket, majd személyesen odajön. Így is volt. Lementem a könyvtárba, tovább is szóval tartottam őket mindaddig, amíg Király Béla megérkezett. Ő eléjük állt, ugyancsak leszidta őket, majd „jobbra át”-ot vezényelt és parancsot adott, hogy vonuljanak be a körletükbe. Ezután odafordult Szeifert Tiborhoz és felszólította, hogy igazolja magát. Ő elővett egy polgári személyazonossági igazolványt, és amikor Király Béla katonai igazolványt kért tőle, elővett egy negyedív papírt, amelyen az volt olvasható, hogy Szeifert Tibort, aki egyébként tartalékos tizedes volt, Dudás József kinevezte alezredessé, valamint a II. kerületi karhatalmi parancsnokká. Király Bélát előntötte a düh, azt mondta, letartóztatom, kísérőjét pedig, aki katona volt, szökevénynek minősítette és ugyancsak letartóztatta. A két letartóztatottal azután elindultunk a Honvédelmi Minisztériumba. Útközben tartottunk attól, hogy ha a nemzetőrök észreveszik a parancsnokuk letartóztatását, még fellépnek ellenünk. Nem történt azonban semmi, simán beértünk a minisztériumba. Ott röviden kihallgattuk Szeifert Tibort. Én mélységesen fel voltam háborodva, erélyes szavakkal leszidtam, ő pedig ijedtében elmondta, hogy sok mindent tud mondani, rádiókapcsolatokat tartanak fenn stb. Így átadtam őt Nádasi Károly alezredesnek, a felderítő osztály vezetőjének, hogy hallgassa ki. Én a továbbiakban ezzel az ügyel nem foglalkoztam. Javasoltam viszont Király Bélának,

hogy tartóztassuk le Dudást. Ő ezzel egyetértett, felhívta Dudást telefonon és behívta a minisztériumba. Én ugyanakkor megszerveztem Dudás letartóztatását, mert tudtam, hogy nagy kísérettel érkezik. Úgy intézkedtem, hogy a belső szobába, tehát Király Bélához Dudást és a feleségét engedjék be, 3-4 kísérőt vezessenek be az előszobába, a többit pedig tartsák fel a folyosón, és amikor mindenki megérkezett a megjelölt helyre, szólítsák fel őket fegyverletételre és fegyverezzék le őket. Így is történt. Király Béla órákon keresztül tárgyalt Dudással, aki olyan rekedt volt, hogy szólni sem tudott és helyette a felesége beszélt. Végül Szeifertet bekísértettem a Fő utcai börtönbe, Dudást pedig Király Béla később elengedte. Mivel Király Bélának nem volt lakása és a Honvédelmi Minisztériumban nyugodtan nem tudott pihenni, meghívtam, hogy töltsön nálunk egy éjszakát, mert a lakásomon volt egy szabad szoba. A meghívást elfogadta, és amikor késő éjjel hazafelé mentünk, közölte velem, hogy Dudást elengedte, mert így látta helyesnek. Mint később megtudtam, Dudás azzal fenyegetődött, hogy ha bizonyos időpontig nem érkezik vissza a csoportjához, akkor csoportja megtámadja a Honvédelmi Minisztériumot.

November 3-án szükségesnek láttam, hogy a minisztérium vezető beosztású tisztjeit a karhatalmi parancsnokság megalakulásáról és tevékenységéről tájékoztassam. Ezért meghívtam értekezletre az érdekelt vezetőket, tájékoztatást adtam a pillanatnyi helyzetről, ismertettem a Budapesten lévő katonai alakulatok helyzetét. Eszembe jutott, amit 1-jén Csémy Károly jelentett. Elmondtam Muczina Ferenc ezredesnek, a hadtápfőnöknek, hogy mi a helyzet Mátyásföldön és feltettem a kérdést, nem lenne-e célszerű egy tehergépkocsiba élelmet rakni és beküldeni a szovjet páncélos javítóműhelybe, hogy a szovjet katonák nyugton maradjanak. Erre a válasz nevetve az volt, hogy „Hogyne, ha a felkelők megtudják, hogy etetjük a szovjeteket, abból nagy botrány lesz, lefoglalják a gépkocsit és csak rontjuk a viszonyt a katonák és a nemzetőrök között.” A választ tudomásul kellett vennem, mert Muczina ezredes felé parancsadási jogom nem volt.

Még ezen a napon felhívtam telefonon Maléter Pál honvédelmi minisztert és kértem, hívja be a minisztériumba Szabó bácsit, mert én hiába hívnám, az én szavamra nem jönne be, neki talán engedelmeskedne. Maléter erre azt válaszolta, hogy ő ezzel nem ér rá foglalkozni, szégyelljük magunkat, ha Szabó bácsit nem tudjuk elkapni. Erre azt válaszoltam, hogy értettem, szégyellni fogom magam, mert egyelőre ezt nem tudom megtenni. Lényegében ezek az események zajlottak le környezetemben november 4-én reggelig.

4-én reggel telefonon riasztottak a lakásomon és jelentették, hogy a szovjet csapatok jönnek vissza Budapestre. Bementem munkahelyemre és felhívtam Király Bélát. A Főkapitányságon találtam rá. Jelentettem, hogy mi a helyzet és kértem a további parancsát. Erre közölte velem, hogy a szovjet harckocsik már ott vannak a Főkapitányság épülete előtt, azonnal adjam ki mind a három hadosztálynak a parancsot, hogy ne használják fegyvereiket a szovjet csapatokkal szemben. Én ezt azonnal meg is tettem, személyesen beszéltem Csémy Károly, Bakonyi N. alezredessel és Mecséri ezredes tüzérparancsnokával, Szendi alezredessel. A körülöttem állók meg voltak dermedve, senki sem avatkozott a dologba se pro, se kontra. Mecsérivel nem tudtam érintkezésbe kerülni.

Hogy vele mi volt, csak később tudtam meg. Az első napokban Esztergomban állítólag belelővetett a tüntetőkbe. Amikor azután a kormány az eseményeket forradalomnak ismerte el, emiatt valószínűleg megijedt, Maléterhez fordult és kérte, hogy ha neki ebből kellemetlensége lesz, legyen majd mellette. Maléter ezt nyilvánvalóan megígérte, viszonzásul pedig Mecséri felajánlotta neki szolgálatait. Így adódott az, hogy amikor a magyar kormányküldöttség a Parlamentben lezajlott tárgyalás után Tökölre ment, hogy ott folytassa a szovjet vezetőkkel a tárgyalásokat, és a küldöttséget letartóztatták, Mecséri belelővetett a Malétereket szállító szovjet katonai oszlopba. A részleteket erről az eseményről nem ismertem. Akkor erről tudomásunk sem volt, ugyanis Mecsérinek a hadosztályával együtt Budán volt a helye. Hogy ő közvetlenül milyen parancsokat kapott Maléertől, nem tudom. Bizonyára arról volt szó, hogy fegyveresen biztosítani fogja a Tökölön folyó tárgyalásokat.

Az általam kiadott parancsokkal szemben két megnyilatkozásra emlékszem. Herpai Sándor a rendőrségtől telefonált és kérdezte, mi a helyzet, és amikor közöltem vele, hogy kiadtam a parancsot, mely szerint a hadsereg fegyvereit a szovjet csapatokkal szemben nem használhatja, tiltakozott ez ellen és kérdezte, hogy hol találja meg Király Bélát. A másik telefonáló Szendi alezredes volt, aki jelentette, hogy a szovjet csapatok már ott vannak a budaörsi laktanya előtt, tűzharcra került sor, és a szovjetek azt követelik, hogy a magyar alakulatok tegyék le a fegyvert. Erre én azt válaszoltam, hogy arra adtam parancsot, hogy a szovjet csapatokkal szemben fegyvereiket ne használják, de hogy a fegyvert letegyék, ilyen értelmű parancsot nem kaptam és ilyen utasítást nem is adnék. A fegyverletételre vonatkozó követelés megdöbbenett engem, mert az addigiak során a magyar és szovjet csapatok és parancsnokságok között nem voltak ellentétek, kivonulásukat támogattuk és biztosítottuk, teljes mértékben együttműködtünk velük. Az tehát, hogy lefegyverezzék a magyar hadsereget, számomra hihetetlen volt, és ezt a követelést mélyen sértőnek találtam. Nem sokkal később ez történt meg velem is.

Egy szovjet tiszt belépett az irodámba és felszólított, hogy tegyem le a fegyvert. Én csodálkozva néztem rá, pisztolyomat leraktam az asztalra és kijelentettem, hogy én ezzel a működésemet befejeztem. Trepper Iván ezredes, aki ekkor éppen jelen volt, felszólított, hogy ne fogjam így fel a dolgot. Én azt válaszoltam, hogy ezt másként felfogni nem lehet, elmentem a hadműveleti osztályra és az ott összegyűlt fiatal tisztekkel beszélgettem.

Azután visszamentem az irodámba. Ott a szovjetek bocsánatot kértek és visszaadták a fegyveremet. A pisztolyomat magamhoz vettem és felhívtam a hadosztályokat, hogy a helyzetről tájékozódjam. Később ismét megjelent egy szovjet tiszt és újból felszólítottak, hogy tegyem le a fegyvert. Erre én letettem a fegyvert, felvettem a köpenyemet és lementem a minisztérium udvarára. Ott nagy volt a zűrzavar, a fiatal katonák árulóknak bélyegeztek minket. A hadtápi épületén keresztül ki tudtam menni a minisztériumból, hazamentem, levettem az egyenruhát és megfogadtam, hogy addig nem veszem fel, amíg szovjet csapatok vannak Magyarországon. Még a lakásomról is felhívtam a hadosztályokat és tájékoztattam az eseményekről. Úgy értesültem, hogy komolyabb fegyveres összeütközésre sehol sem került sor.

3 napig a lakásomon tartózkodtam. Ekkor a lakásomon felkeresett Trepper Iván ezredes és felszólított, hogy menjek be vele a minisztériumba dolgozni. A felszólítást csodálkozva vettem tudomásul, végül azt válaszoltam, hogy rendben van, körülnézek, de csak polgári ruhában. Még néhány fiatal tisztet is összegyűjtött, és együtt indultunk el a minisztériumba. Amikor a miniszteri iroda elé értünk, azt mondta Trepper, hogy álljunk meg, várjunk itt egy kicsit. Belépett a miniszteri irodába, majd két markos ávós tiszt lépett ki onnan, két oldalról megfogták a karomat és elvezettek az épület másik szárnyába, ahol szovjet csapatok voltak, és átadtak a szovjeteknek. 24 órán keresztül itt voltam, közben szembesítettek két férfival és egy nővel, akiket egyébként nem ismertem, majd negyedmagammal beültettek egy páncélgépkocsiba. Velünk szemben géppisztolyos szovjet katonák ültek. Azt hittem, hogy a Duna-partra visznek és ott kivégeznek. Feltételezésem indokoltnak tűnt, ugyanis előző nap egy szovjet tiszt elé vezettek, aki megkezdte kihallgatásomat, és amint kiderült, hogy a horthysta hadseregnek is tisztje voltam, a kihallgatást félbeszakította és tovább nem tárgyalt velem.

Tévedtem, nem végeztek ki, hanem a Gresham-palotába [helyesen: BM, a Gresham-palota mellett] vittek, ott is 24 órán keresztül kihallgattak, majd a Fő utcai börtönbe szállítottak, ahol azután két évet töltöttem addig, amíg bíróság elé állítottak.

Avezérkari perben harmadrendű vádlott voltam. Az elsőrendű vádlott Kovács István, a második Márton András, a negyedik Solymosi János volt, és hozzánk csaptak még előttünk ismeretlen okból ötödik vádlottként egy fiatal felkelőt.

10 évi börtönre ítélték és 1963. március 27-én amnesztiával szabadultam.

Szabadulásom előtt lehívtak az egyik irodába, és két jólfésült fiatalember rá akart beszélni arra, hogy szegődjem a BM szolgálatába. Én hivatkoztam a rossz memóriámra, az egyenességemre, a horthysta múltamra, és bár nem volt könnyű, végül is nemet mondtam arra gondolva, hogy az amnesztia rám mindenképpen vonatkozik, a további következmények pedig pillanatnyilag nem izgattak. Később is próbálkoztak velem, de hiába. Egy alkalommal még háborús bűnösséget is rám akartak bizonyítani, de kiderült, hogy valószínűleg összetévesztettek valakivel. A továbbiakban azután már békén hagytak.

Kiszabadulásom után Donáth Ferenc támogatásával fordítóként a Középdunavölgyi Vízügyi Igazgatóság állományába kerültem, majd 1967. április 1-jével állományilag áthelyeztek a Vízgazdálkodási Tudományos Kutatóintézetbe, de a munkahelyem nem változott. Még ez év augusztus 17-én Stelczer Károly igazgató aláírásával minden indokolás nélkül felmondták az állásomat. Amikor az intézet személyzeti osztályának vezetőjét, Mester Erzsébetet megkérdeztem erről, a szemembe merte mondani, hogy nem tudott róla. A felmondással szemben panasszal élni semmi értelme sem lett volna. Az itt eltöltött időnek jövőm szempontjából mégis nagy jelentősége volt, mert itt ismertem meg második feleségemet, akivel azóta is boldog házasságban élünk. A helyzet ugyanis az volt, hogy első feleségem becsülettel kirtartott mellettem az eltelt csaknem hét éven keresztül annak ellenére, hogy biztattam, tegye magát szabaddá. Szabadulásom után azonban kiderült, hogy a kölcsönös megbecsülésen kívül nem sok köt össze már minket egymással, a hosszú távollét követke-

tében elhidegültünk, és amikor a lányom is azon az állásponton volt, hogy váljunk el, kijelentettem, hogy a válásra kész vagyok, de csak akkor, ha a feleségem talált valakit, akivel házasságra léphet. Így azután 1968-ban egyik héten a feleségem, másik héten pedig én kötöttem új házasságot. Jóformán mindenemet első feleségemre hagytam, második feleségemhez költöztem, és lényegében nulláról indulva új életet kezdtem.

Egy fél évig félállásban dolgoztam az Agrárgazdasági Kutatóintézetnél, félállásban pedig irodai dolgozóként a főtí tsz-ben. Ez a felemás állapot számomra azonban tarthatatlannak tűnt, ezért 1968 márciusában beálltam segédmunkásnak az Egyetemi Nyomdába. Ekkor 52 éves voltam. Kezdetben nyomdagép mellett dolgoztam, majd Fodor László művezető áthelyezett mélynyomó másológónak, és így először segédmunkásként, majd a vizsga letétele után betanított munkásként dolgoztam. A keresetem természetesen nagyon alacsony volt, úgyhogy esténként fordítással foglalkoztam és így egészítettem ki keresetemet. 1971-ben, 55 éves koromban munkaviszonyomat megszüntettem, mert az akkori rendeletek értelmében az 5 éves megszakítást a munkaviszonyban elfogadták. Abban a hiszemben, hogy 26 éves munkaviszonyom van, ki akartam várni a nyugdíjkorhatárt. Amikor a nyugdíjazásom esedékessé vált, kiderült, hogy a rehabilitálásom, vagyis a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól történt mentesítem után kiadtak egy rendeletet, amelynek az értelmében az 5 évnél hosszabb időre elítéltek az ítélet előtti munkaidejüket elvesztették. Legnagyobb megdöbbenésemre tehát csak 8 évi munkaviszonyomat ismerték el, ami nem elegendő a nyugdíjaztatáshoz. Viszontagságos körülmények között még két évig munkaviszonyba kellett kerülnöm ahhoz, hogy nyugdíjat kaphassak. Ezt a rendeletet később hatályon kívül helyezték ugyan, de csak 1978-ban, amikor az addigi 1140 Ft nyugdíjamat ennek folytán 1786 Ft-ra emelték. Azóta is kisnyugdíjasként élek, és viselem az 1956-os népfelkelés minden hátrányos következményét.

Mindig bíztam abban, hogy az 1956-os forradalmat a történelem igazolni fogja, bár nem reméltem, hogy erre még az életemben sor kerülhet. Ezzel a megkésett visszaemlékezésemmel is azt igyekeztem alátámasztani, hogy az 1956-os népfelkelés később sem torkollt ellenforradalomba, és a Magyar Néphadsereg tevékenysége is ezt bizonyította.

